

Ярмиш Н. М. - доктор юридичних наук,
професор, Національна академія
прокуратури України

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА КУЛЬТУРА РІДНОЇ МОВИ

Рецепція міжнародного досвіду є необхідним для будь-якої країни світовим процесом, зумовленим викликами часу. Він стосується всіх сфер життя, поширюючись і на законодавство, зокрема кримінальне. Відомо, що значних змін останнім часом зазнав Кримінальний кодекс (КК) України. Значною мірою законодавчі новели є втіленням у життя зобов'язань України, які ґрунтуються на низці міжнародних договорів. У зв'язку з курсом на всебічну та невідкладну протидію корупції продовжує відбуватись оновлення законодавства.

Міжнародний досвід може бути корисним для України, однак не викликає сумнівів й те, що використовувати його потрібно тоді, коли не вистачає власного. Щоб визначити ступінь придатності, потенційної ефективності вітчизняного законодавства, потрібно його досконало знати і розуміти всі системні зв'язки та нюанси. До того ж, вкрай необхідно бути знавцем мови.

Ефективним може бути лише чітко визначений, зрозумілий закон, який поєднає граничну лаконічність з максимальною інформативністю. Проте законодавець такі вимоги досить часто порушує. На жаль, чинні норми КК України дедалі більше не відповідають реаліям сьогодення, що потребує залучення до законотворчого процесу наукового загалу. Непродумане копіювання законів інших держав може спричинити порушення системи законодавства, що загрожує погіршенням відповідного стану, замість його покращення. Саме таке можна спостерігати щодо норм про корупційні прояви. Однією з причин є стилістична недосконалість низки статей КК України, що підриває авторитетність закону, викликає неповагу і недовіру до нього. Значною мірою цей недолік спричинений недосконалим перекладом.

Вшановувати міжнародні зобов'язання потрібно передусім з огляду на вимоги рідної мови. Перекладений текст має бути істинним твором словесності тієї мови, на яку його перекладають, і справляти враження первинного. До того ж, відомо, що включати в кодекси (якщо це дійсно необхідно) потрібно не статті міжнародних актів (грубо, дослівно перекладені), а відповідні **норми права**, текстуально адаптуючи їх до потреб і можливостей власної країни.

Таким чином, постає питання щодо доцільності заміни ознаки предмету корупційних злочинів з «хабара» на «неправомірну вигоду». Цю проблему можна розглядати як в змістовному, так і суто мовному аспекті. Оновлення здійснювалося на підставі прагнення розширити предмет хабарництва так, щоб ним можна було б визнавати й певні блага, послуги **нематеріального** характеру. Однак визнати вдалим сам термін «неправомірна вигоди» важко. Адже вигоду **одержують**, проте аж ніяк не **«надають»**. Вираз на кшталт «я надав службовій особі неправомірну **вигоду**» не використовують в українській мові, тому він сприймається як нонсенс. Наявні різні думки щодо адекватності перекладу відповідного слова з англійської мови. Деякі фахівці вважають, що правильно було б говорити про «неправомірну **перевагу**». Однак такий переклад також не відповідав би стилістиці української мови. Для прикладу поєднаємо термін «перевага» з будь-якою послугою. Висловлення може бути таким: «Громадянин надав службовій особі неправомірну **перевагу** у вигляді ремонту автомашини». Слово «перевага» в цьому контексті не менш недоречне, ніж «вигода», оскільки такі форми не є усталеними для української мови. Ще більш безглуздими виглядають подібні вирази стосовно послуг нематеріального характеру. Так, на «вигодою», ні «перевагою» не можна охарактеризувати такі послуги, як похвальна характеристика, принадна стаття в періодичному виданні, фотографія на обкладинці модного журналу тощо. Змісту цих явищ краще відповідає слово «винагорода» («В якості винагороди громадянин відремонтував службовій особі квартиру»). На нашу думку, те, що законодавець визначив «неправомірною вигодою», можна було б назвати «благами». Про адекватний переклад законодавець мав подумати разом з досвідченими фахівцями-філологами, проте цього не відбулося.

Потрібно замислитися і над прикметником «неправомірна» щодо вигоди. Чи належить він до характеристики саме предмета корупційних злочинів? Хіба можна, зосередившись на ознаках поняття «вигода», зрозуміти чи є вона правомірною, чи ні? Згадаємо Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700¹¹. Він визначає неправомірну вигоду як «грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи грошового характеру, які **обицяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав**» (виділено автором). Характеризуючи предмет корупційних правопорушень, законодавець після перелічення його якостей, звертається до дій корупціонерів («пропонують, надають або одержують...»). Вважаємо такий прийом нелогічним. Відповідно нелогічно й говорити про «одержання **неправомірної** вигоди». Насправді мається на увазі **неправомірне одержання** вигоди (якщо все ж-таки використовувати невдале слово «вигода»), адже за таким принципом і про предмет крадіжки потрібно було б говорити, як про певні речі, «які таємно викрадаються». Не правильно наділяти певні явища (майно, послуги) ознаками, що насправді характеризують дії, які вчинюються щодо них. Однак законодавець зробив так, що спотворило справжній сенс відповідних подій.

Викликає сумніви виправданість появи у КК України слова «підкуп». Воно міститься у назвах статей, що передбачають деякі корупційні злочини. Наприклад, «Підкуп особи, яка надає публічні послуги» (ст. 368⁴ КК України).

Перша претензія до «підкупу» полягає в тому, що це слово використовують в законі не лише стосовно того, хто пропонує, обіцяє чи надає «неправомірну вигоду», а й стосовно того, хто її одержує (чи приймає пропозицію, обіцянку): у різних частинах відповідних статей передбачені дії обох сторін. Для вирішення цієї ситуації деякі дослідники пропонують позначати дії того, хто **надає** «неправомірну вигоду» словосполученням «активний підкуп», а **одержання** неправомірної вигоди називати «пасивним підкупом». Не бачимо необхідності наголошувати на неспроможності таких намагань вирішити словесну невідповідність, породжену законодавчою неохайністю.

Однак слово «підкуп» не лише суперечить сенсу відповідних частин статей КК України з такою назвою. Воно також створює перепони для кваліфікації дій того, хто надає «неправомірну вигоду» певному суб'єкту вже після вчинення ним дій, які є цілком правомірними та заздалегідь не обумовленими. Раніше такі дії визначали як «хабар- подяка» або «хабар- винагороду», оскільки їх не можна назвати «підкупом». Проте у відповідних частинах статей про підкуп досі допускають застосування кримінальної відповідальності у випадках, коли йдеться про «хабар-подяку». Виникає певна колізія між назвою статті та її змістом. Зрозуміло, що кваліфікацію суспільно небезпечного діяння здійснюють за диспозицією статті, а не за її назвою. Однак зауважимо, що доволі поширеною є думка про те, що кримінальна відповідальність не передбачена за не оговорену винагороду, яка надають службовій особі після виконання нею правомірних дій. Така хибна думка останнім часом поширилась, оскільки в Законі України «Про запобігання корупції» йдеться про **заборонений подарунок**, як такий, що надається особі у зв'язку зі здійсненням нею «діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування». Таким чином, може скластися враження, що «хабар- подяка» було декриміналізовано і він перейшов до категорії адміністративних правопорушень. Але в КУпАП «заборонений подарунок» нічого не сказано. Зрозуміло, що насправді це не «подарунок», а «неправомірна вигода» є предметом злочину, передбаченого ст. 368 КК України та іншими схожими за конструкцією статтями, які у назві містять слово «підкуп». Потрібно визнати, що законодавець допустив неточність (можливо, також породжену неякісною імплементацією), яка створює значні труднощі для практичних працівників. Таких неточностей, і навіть грубих помилок допущено досить багато.

На жаль, доводиться констатувати, що через свою хаотичність, безсистемність, розбалансованість, вкрай умовну грамотність, невинуватану багатослівність антикорупційні закони виявилися нездатними повноцінно виконувати функцію протидії корупції, а навпаки, певною мірою створили перешкоди для цього.